

Framtidig naturbruksutdanning i Nordland

Margrete Haugum

Trøndelag Forskning og Utvikling AS

11. november 2014

Trøndelag Forskning og Utvikling
Trøndelag R&D Institute

Grunnlag

---

www.tfou.no

- Utredning om Mære Landbruksskole 2013
- Yrkesretting og relevans i fellesfagene 2014
- Nasjonal evaluering av naturbruksutdanningen i 2014
- Utredning om naturbruksutdanning i Nordland 2014

Disposisjon

---

1. Landbruksutdanning blir naturbruksutdanning
2. Dagens naturbruksutdanning
3. Elevenes karriere
4. Landbrukets behov for kompetanse
5. Matcher utdanninga behovet?
6. Mulige løsninger
7. Noen utfordringer

1. Landbruksutdanning blir naturbruksutdanning

- Historisk har landbruksutdanning vært nært knyttet til landbruksnæringa. Fram til 1990 lå den under Landbruksdepartementet – Landbrukets fagskoler
- Ettårig agronomutdanning
- Rekrutterte: fra treårig videregående utdanning eller en utdanning fra landbruksskolen med et praktisk år.
- Agronomutdanningen var en **teoretisk utdanning** (forutsatte praktisk erfaring)
- Agroteknikerutdanning 1-1,5 år ut over agronomutdanning, med faglig spesialisering
- Gjennomsnittsalderen på elevene? Over 20 år

1990-94

- Landbruksutdanningen ble overført fra Landbruksdepartementet til Kirke- og undervisningsdepartementet og ble en del av det videregående skolesystemet. Andre deler av utdanning i LD ble høgskoleutdanninger, eks Meieriskolene og Skogskolene.
- Utdanningene fra før 1990 ble forsøkt videreført

Reform 94

www.tfou.no

- Med Reform 94 ble landbruksutdanning en del av naturbruk og tilpasset det videregående skolesystemets form
- Reform 94 – **ungdomsrett**. Voksne ingen rett. Stor endring i elevgrunnlaget fra før 1990 og etter 1994. Yngre elever og mindre kobling til landbruksnæringa
- Utdanningsløpene strømlinjeformes med Grunnkurs, Vk1 og Vk2. Agronomen blir den yrkesfaglige versjonen av Vk2, mens det i tillegg tilbys et Vk2 som gir studiekompetanse
- Kravet om praksis smuldrer opp og legges inn i utdanningen
- Rekrutteringsgrunnlaget for de som tar agronomutdanningen endrer seg, blant annet mindre praktisk bakgrunn
- Har agronomen (VG3 landbruk) fortsatt samme faglige nivå?
- *Etter Reform 94 har landbruksutdanningen utviklet seg mer på skolesystemets premisser enn landbruksnæringas*

Kunnskapsløftet 2006

- Kunnskapsløftet 2006 ga muligheten for nye fag inn i naturbruksutdanninga og romslige læreplaner. Eks Hest og hovslager
- Dette har gitt tilpasninger i form av å tilby fag og studieprogram som tiltrekker seg elever. Dette er motivert ut fra en skolelogikk om å opprettholde antall elever ved skolene og ikke nødvendigvis tilby utdanning basert på næringas behov

Elevgrunnlaget

- Siden 1970 har 2-2,5 % av årskullene tatt landbruk/naturbruk, men de senere årene er det under halvparten som er på de tradisjonelle landbruksfagene
- Alderen når de er ferdig agronomer er lavere nå
- Mengden praktisk opplæring er muligens mindre

- Elevenes valg av utdanning er frikoblet fra et mulig arbeidsmarked
- *Elevene velger utdanning ut fra selvrealisering – ikke nødvendigvis framtidig jobb*

2. Dagens naturbruksutdanning

- Et av programområdene i videregående skole som både tilbyr **yrkesutdanning og studieforberevende** – hybridprogram
- Landbruk er en av de få yrkesutdanningene med praktisk opplæring i skole
- Lærlingeløp utprøves, dvs 2+2 modell

1. år	2. år	3. år	4. år	Yrkesbetegnelse
Naturbruk (S)	Akvakultur (S)	Akvakulturfaget (B)		☐ Fagoperatør i akvakultur (Fagbrev)
	Anleggsgartner- og idrettsanleggsgag (S)	Anleggsgartnerfaget (B)		☐ Anleggsgartner (Fagbrev)
		Idrettsanleggsgfaget (B)		☐ Driftsoperatør i idrettsanlegg (Fagbrev)
	Fiske og fangst (S)	Fiske og fangst (B)		☐ Fisker (Fagbrev)
	Heste- og hovslagerfag (S)	Hestefaget (B)		☐ Hestefaglært (Fagbrev)
		Hovslagerfaget (B)		☐ Hovslager (Fagbrev)
	Landbruk og gartner næring (S)	Gartner næring (S)		☐ Gartner (Yrkeskompetanse)
		Landbruk (S)		☐ Agronom (Yrkeskompetanse)
	Reindrift (S)	Reindrifsfaget (B)		☐ Fagarbeider i reindrifsfaget (Fagbrev)
	Skogbruk (S)	Skogfaget (B)		☐ Skogsbedrift (Fagbrev)

Generell studiekompetanse

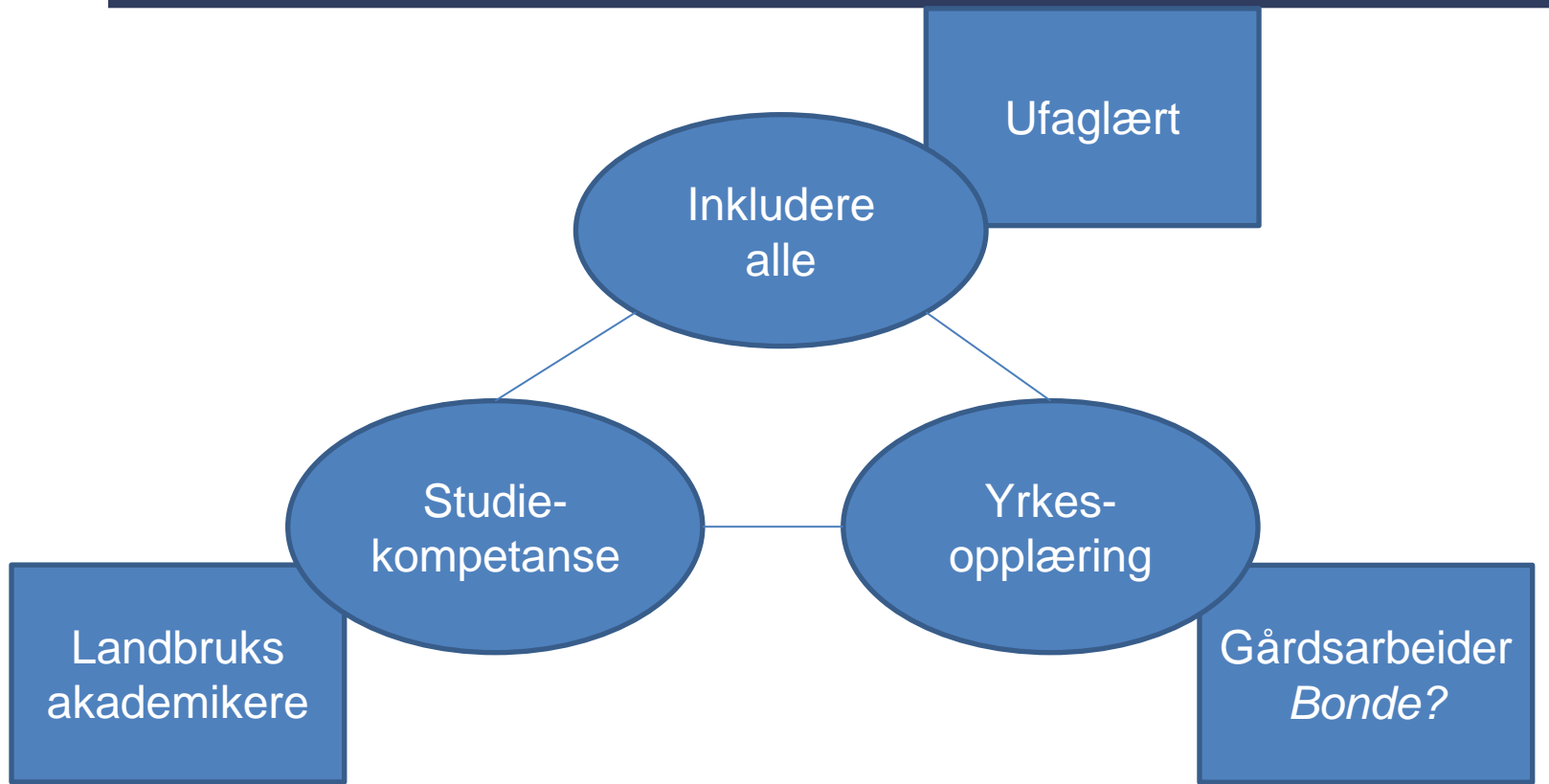
Det er mulig å ta Vg3 påbygging til generell studiekompetanse etter Vg2 i alle yrkesfaglige utdanningsprogram. Naturbruk og Medier og kommunikasjon har i tillegg egne studieforberedende løp som kan tas etter Vg2.

Alle programområder (S)	Studieforberedende naturbruk (S)	☐ Generell studiekompetanse
	Vg3 påbygging til generell studiekompetanse (S)	☐ Generell studiekompetanse

Måltriangel i yrkesopplæring

www.tfou.no

Kilde: Stene et al (2014)

Endringer på landbruksskolene

---

www.tfou.no

- Alle tre elevgruppene finnes i samme klasse – stort sprik. Noen er flink til å kjøre traktor, andre er god i matte og noen trives best med å passe dyra
- Elevgruppen har endret seg – lærerne har gått fra å være fagpersoner til å bli omsorgsarbeidere
- Noen lærere har hoppet av, andre har funnet det meningsfullt å hjelpe ungdommer gjennom videregående skole (samfunnsoppdrag)
- Historiene fra landbruksskolene vitner om en stor fleksibilitet og tilpasningsevne til elevenes behov. Skolene er dyktige og stolt av det

3. Elevenenes karriere

www.tfou.no

	Student	Heltids- jobb	Deltids- jobb	Videreg. opplæring/ Lære	Folke- høgskole/ Militær	Utenfor	SUM
Vg2 Anleggsgartner og idrett	4	43	13	15	8	17	100
Vg2 Akvakultur	24	37	12	12	4	12	100
Vg2 Fiske og fangst	8	38	9	40	2	4	100
Vg2 Heste- og hovslag	27	15	28	12	1	17	100
Vg2 Landbruk og gartner	31	20	22	10	3	15	100
Vg2 Reindrift	20	30	10	25	5	10	100
Vg2 Skogbruk	21	30	11	11	13	13	100
Vg2 Alle naturbruk**	24	24	21	14	3	15	100

De som faktisk startet på Vg2 naturbruksprogram andre året.
Status 6 år etter, i prosent

Kompetanse hos de som jobber i landbruket

	Vg2 Anleggs- gartner og idrett	Vg2 Akvakultur	Vg2 Fisk og fangst	Vg2 Heste- og hovslager	Vg2 Landbruk og gartner	Vg2 Skogbruk
Jordbruk	7	2	2	5	12	18
Skogbruk	1	0	1	0	1	26
Fiske	0	73	67	1	1	0
Andre næringer	92	24	30	94	86	56
	100	100	100	100	100	100

De som gikk på Vg2 naturbruk andre året. Arbeid sjette året. Primærnæringer. Prosent.

	Studie- komp.	Yrkes- komp.	Dobbelt- komp.	Fagbrev	I videreg. opplæring, ikke bestått	Utenfor, ikke bestått	Sum
Jordbruk	23	30	11	9	6	21	100
Skogbruk	8	4	0	46	8	33	100
Fiske	3	1	3	58	8	27	100

Hvilken kompetanse har de som jobber i jordbruk, skogbruk og fiske. De som startet på Vg1 Naturbruk og arbeider mer enn tjue timer i uka. Prosent.

Til høgere utdanning

www.tfou.no

	Fra naturbruk	Alle program	Mann	Kvinne
Humanistiske og estetiske fag	7	10	8	7
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	16	13	11	18
Samfunnsfag og juridiske fag	8	15	4	9
Økonomiske og administrative fag	10	19	11	9
Naturvitenskapelige fag, håndverksfag.	10	18	11	9
Helse-, sosial- og idrettsfag	30	22	7	37
Primærnæringsfag	15	0	37	10
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre	3	2	11	1
Uoppgitt fagfelt	0	0	0	0

Høgere utdanning

www.tfou.no

	Absolutte tall	Relative tall (prosent)
Bachelor, fiskerifag, treårig	3	4
Bachelor, havbruksdrift og leing, treårig	4	5
Bachelor, landbruksteknikk, treårig	9	11
Bachelor, agronomi, treårig	4	5
Jordbruk, uspesifisert, lavere nivå	2	2
Jordbruk, andre, uspesifiserte, lavere nivå	3	4
Skogbruk, lavere nivå	1	1
Bachelor, utmarksforvaltning, treårig	13	16
Bachelor, skogbruksfag, treårig	14	17
Skogbruk, andre, uspesifiserte, lavere nivå	1	1
Husdyrbruk, lavere nivå	3	4
Bachelor, husdyrfag, treårig	21	25
Bachelor, plantevitenskap, treårig	1	1
Bachelor, hestefag, treårig	3	4
Primærnæringsfag, andre, uspesifiserte, lavere nivå	1	1
	83	100

Primærnæringsfag. Sjette år etter Vg1 naturbruk.

4. Landbrukets behov for kompetanse

- Historisk landbruksutdanning = agronomutdanning
- Kompetansekrevene å være konkurransedyktig og utviklingsorientert
- Mer mangfoldig landbruksnæring
- Færre næringsutøvere, større enheter, større investeringer (strukturrasjonalisering)
- Få nyutdannede har mulighet til å bli gårdbrukere pga foreldre fortsatt er yrkesaktiv
- *Framtidas landbruk – kompetanse er viktig*

Landbruk som arbeidsmarked

- Diffust arbeidsmarked for elevene
- Et lite fåtall av ungdommene har mulighet til å bli gårdbruker med egen gård
- Gårdsarbeidere – større gårder kan bety mer behov for gårdsarbeidere. Konkurransen fra utenlandsk arbeidskraft og ufaglærte
- Mangfoldig næringsutøvelse med utgangspunkt i landbruket – entreprenørielt. Mange kompetanser, men de er selvstendig næringsdrivende
- Landbruket er lite flink til å vise fram sysselsettingsmuligheter – finnes de?

5. Matcher utdanninga behovet?

- Tydeligere skille mellom kompetanse for å være gårdbruker (bedriftsleder) og kompetanse for å være avløser/ gårdsarbeider
- **Gårdsarbeideren:** Lærlingemodell eller yrkesutdanning i skole gi ønsket kompetanse. Yrkesutøveren som skal ha gode ferdigheter
- **Gårdbruker:** Større krav i framtida. Bedriftsleder med krav til kompetanse ut over lærlingeløp. Krever utdanning ut over dagens videregående skole – ingen andre videregående utdanninger utdanner ledere
- **Småbedriftslederen:** kompetanse for mangfoldig næringsvirksomhet
- Utdanningene må finne sin plass innenfor utdanningssystemet. Gir forutsigbarhet, status og blir gjenkjennbart hos arbeidsgivere

6. Ulike muligheter

Ulike modeller for å ivareta kunnskapsbehovet til bedriftsledere som delvis ble dekket av agronomutdanningen før 1990, men også fange opp et økende kompetansekrav:

1. Voksenagronom
2. Fagskoleutdanning
3. Høgere utdanning

Voksenagronom

- Tilbudet er forankret i og bygger på rammeplan i videregående skole
- Behovet for utdanning av gårdbrukeren til bedriftsleder krever en utdanning ut over videregående skole
- De aller fleste elevene har en videregående utdanning fra før og mange har høyere utdanning, noe som gjør denne skoleformen lite egnet for voksne elever
- Behov for å bygge den opp i moduler slik at utdanningen kan tilpasses den enkeltes behov.
- Finnes i dag i ulike versjoner

Fagkoleutdanning

- Landbruket har liten tradisjon for fagskoleutdanning
- Fagskolen er et praktisk orientert utdanningstilbud på 1-2 år.
- Opptakskravet er videregående skole med vg2 i yrkesfaget. Dette gir en liten rekrutteringsbase
- Uklar overgang til høgere utdanning
- Prøves ut ulike tilbud hovedsakelig på Østlandet

Høgskoleutdanning

- NMBU, HiNT, HiHm er de tre høgskolene som tilbyr landbruksfaglige studier
- Sliter med rekruttering til høgere utdanning
- Kritisk i forhold til at det ikke utdannes kandidater på fagområder hvor det stort behov for rekruttering
- Deler av arbeidsmarkedet ønsker at de som tar høgere landbruksutdanning har naturbruk fra vgs
- Eksemplet Skogbruk – lærlingeordning og høgere utdanning.

Utfordringer

- Mange....
- Naturbruk - landbruksopplæring
- Utdanningstilbudet må oppfattes som attraktivt hos potensielle elever
- Færre søkere, fare for fragmenterte læringsmiljø – må tenke over fylkesgrenser
- Behov for å sikre rekruttering til høgere landbruksutdanning

Oppsummering

- Naturbruksskolene/ landbruksskolene fyller flere roller enn å utdanne morgendagens gårdbrukere
- Kravene til morgendagens gårdbrukere gir behov for utdanning ut over vgs, men naturbruk er en god ballast for den videre utdanningen av både gårdbrukere og landbruksakademikere

